Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор з науково-педагогічної роботи
Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

"__" _____ 2020 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ПРАКТИКУМ: ОСНОВИ КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

рівень вищої освіти бакалавр

галузь знань 10 Природничі науки

спеціальність 106 Географія

освітня програма Географія рекреації та туризму,

спеціалізація Географія рекреації та туризму

вид дисципліни за вибором

факультет геології, географії, рекреації і туризму

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

«31» серпня 2020 року, протокол № 14

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:
Ірина СКРИЛЬ, к. геогр. н., доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

Протокол № 6 від « 25 » серпня 2020 р.

Завідувач кафедри _____ (Людмила НЄМЕЦЬ)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № 13 від «31» серпня 2020 р.

Голова методичної комісії _____ (Олександр ЖЕМЕРОВ)
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Практикум: основи краєзнавчо-туристичної діяльності» складена відповідно до освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів за спеціальністю 106 Географія, освітньо-професійною програмою «Географія рекреації та туризму»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. **Мета навчальної дисципліни** – дати майбутнім фахівцям – географам знання з історії, теорії і практики краєзнавчо-туристичної діяльності, що включає ознайомлення із структурою, класифікацією видів та напрямів краєзнавства, особливостями проведення тематичних краєзнавчих досліджень, а також з основами підготовки та проведення краєзнавчих експедицій. Засвоєння теоретичних знань супроводжується виробленням практичних навичок підготовки і проведення екскурсій.

1.2. **Завдання навчальної дисципліни:**

- розкрити понятійно-термінологічний апарат краєзнавства;
- розкрити особливості різних напрямів краєзнавства;
- висвітлити специфіку методики проведення краєзнавчих досліджень;
- розглянути організаційно-інституційні засади розвитку краєзнавчо-туристичної діяльності в Україні;
- висвітлити сучасний стан краєзнавчо-туристичної діяльності в Україні.

1.3. Кількість кредитів – 5.

1.4. Загальна кількість годин – 150.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	-
Семестр	
8-й	-
Лекції	
24 год	-
Практичні, семінарські заняття	
36 год	-
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
90 год.	-
Індивідуальні завдання	
	-

1.6. Заплановані результати навчання. формування загальних та фахових компетентностей, досягнення програмних результатів навчання:

Знання:

- основні поняття і терміни краєзнавчо-туристичної діяльності;
- зміст і особливості організаційних форм і основних напрямів краєзнавства;
- необхідні передумови розвитку краєзнавчо-туристичної діяльності;
- порядок підготовки проведення і узагальнення результатів краєзнавчої експедиції;

Уміння:

- володіти теорією краєзнавчо-туристичної діяльності та застосовувати її в практичній діяльності;
- складати картки краєзнавчих об'єктів;
- формувати практичні навики збору, упорядкування і використання краєзнавчих матеріалів;
- працювати з джерелами краєзнавчої інформації;
- застосовувати методичні прийоми проведення краєзнавчих експедицій;

.

2.Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ1. *Краєзнавство як синтетична галузь знань з комплексного дослідження краю.*

Тема 1. Предмет і завдання спецкурсу «Практикум: Основи краєзнавчо-туристичної діяльності». Предмет, мета і завдання курсу. Предмет курсу – організаційна і методична краєзнавчо-туристська діяльність майбутнього учителя у навчальному закладі. Мета і завдання. Зміст курсу. Функції краєзнавчо-туристської діяльності, принципи і методи організації. Джерела краєзнавчих знань. Порядок вивчення курсу. Теоретичні засади краєзнавства. З історії виникнення і формування поняття. Край, регіон, територія, історичний час, історичний факт як фундаментальні поняття курсу. Концепція географічного краєзнавства Дубняка. Поділ краєзнавства за змістом та організаційними формами. Частовживані терміни. Рідний край як об'єкт краєзнавчо-туристської діяльності. Літописні згадки про край, перша згадка і походження назв «Харків», «Слобожанщина». Історія заселення краю. Перші фортеці. Адміністративний поділ у 17ст.

Тема 2. Розвиток туризму і краєзнавства в Україні: минуле та сучасність.

Коріння і традиції дослідження рідної землі у часи Київської Русі. Вагомий внесок у розвиток краєзнавства Т. Шевченка, Г. Сковороди, І. Франка, М. Драгоманова, П. Куліша, М. Костомарова, О. Левицького, М. Максимовича, В. Пассека, О. Лазаревського, П. Єфименко, М. Аркас, М. Грушевського, Д. Яворницького, П. Чубинського, Д. Багалія та інших. Діяльність товариств вивчення рідного краю у Києва, Львові, Одесі, Волині, Поділлі. Активізація краєзнавчої діяльності у 20-і роки минулого століття, створення аматорських осередків дослідників історичних і природних скарбів рідного краю. Установчі збори Харківського краєзнавчого осередку 28 січня 1923 року з метою об'єднання всіх українських краєзнавців. Перша всеукраїнська конференція з краєзнавства у Харкові (травень 1925 року). Створення Українського комітету краєзнавства (УКК) на чолі з Матвієм Яворським. Вихід всеукраїнського журналу «Краєзнавство». Переслідування та розпуск краєзнавчих осередків у 30-ті роки. Відродження краєзнавчого руху у післявоєнні роки. Розквіт краєзнавства у 60-70-х роках. Видання багатотомної «Історії міст і сіл України». Перший Всеукраїнський краєзнавчий з'їзд 27 березня 1990 року у Києві, створення Всеукраїнської Спілки краєзнавців. Мета і завдання Спілки. Краєзнавча діяльність академіка П. Т. Тронька. Краєзнавчий рух у незалежній Україні. Організаційні форми та основні напрями краєзнавчо-туристської діяльності з учнівською молоддю.

Тема 3. Пам'ятко-охоронна діяльність. З історії пам'ятко-охоронного руху України. Руйнація пам'ятників історії і культури в роки воєн і революцій. Діяльність українського уряду у1917-1920 рр. по охороні культурної спадщини. Кампанія з вилучення музейних та церковних цінностей 1922 року та її наслідки. Українське товариство охорони пам'яток історії і культури. Законодавство України з питань охорони культурної спадщини. Позитивні процеси і негативні прояви в галузі охорони пам'яток історії і культури в добу незалежності України. Конституція України, Закон України «Про охорону культурної спадщини» (2000). Основні терміни, типи і види об'єктів культурної спадщини. Основні напрями, форми і методи використання пам'яток історії культури в навчально-виховній роботі з учнівською молоддю. Вивчення історичних подій, увічнених пам'ятниками, поширення цих знань серед учнів. Екскурсії до пам'ятників. Зустрічі з учасниками і свідками історичних подій.

Тема 4. Туризм та краєзнавство як складові краєзнавчо-туристичної діяльності. Туризм як пряв і чинник глобалізації сучасного світу: виклики і можливості для регіонального розвитку. вплив туризму на соціально-економічний розвиток регіону. Види туризму, їх особливості. Законодавство України з питань туризму. Історія туризму в Україні. Історія та культура як джерело конкурентних переваг та складова туристичного іміджу регіону. Краєзнавчий туризм як фактор збереження локальної культури. Краєзнавчий туризм як суспільне явище, що спрямоване на вивчення та збереження локально культури, культури рідного краю через призму їх туристичної самобутності. роль краєзнавчого туризму у збереженні національно-культурної ідентичності. Риси сучасної слобожанської ідентичності. Історичний шлях та періоди розвитку краєзнавчого туризму. Туристичне спорядження.

Розділ 2. Методика краєзнавчо-туристичної роботи.

Тема 5. Всеукраїнські та регіональні рухи, експедиції як засіб організації шкільного краєзнавства. Рух учнівської молоді України за збереження традицій. Звичаїв, обрядів народу «Моя Земля – Земля моїх батьків». Історико-географічна експедиція «Історія міст і сіл України». Всеукраїнська експедиція учнівської і студентської молоді «Моя Батьківщина - Україна», Всеукраїнська туристсько-краєзнавча експедиція з активними способами пересування «Мій рідний край». Мета, завдання. основні напрями. Регіональні експедиції та акції. Педагогічна підтримка участі школярів у всеукраїнських та регіональних експедиціях та акціях.

Тема 6. Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції. Експедиція – одна з важливих форм збору краєзнавчого матеріалу, пізнання рідного краю. Туристський похід, екскурсія, експедиція - спільне і відмінне. Підготовчий період. Гурток - ефективна форма науково-теоретичної, матеріально-технічної, організаційної роботи підготовки експедиції. Теоретичні і практичні складові його роботи. Польова робота. Розпорядок дня. Ведення індивідуальних польових щоденників. Маршрутний лист. Роль інструктажу. Дотримання правил безпеки. Методи вивчення краєзнавчого об'єкта - спостереження, опитування. порядок збору матеріалів. Камеральна обробка зібраних матеріалів як завершальний етап експедиції. Підготовка звіту у формі доповіді, спогадів, детального опису предметів матеріальної культури, створення їх колекції, облаштування виставки, музейної експозиції. Підготовка і проведення науково-краєзнавчої конференції.

Тема 7. Методика підготовки учнівських дослідницьких робіт з краєзнавства. Теоретико-методичні аспекти процесу наукового дослідження. Види та етапи наукового дослідження, його письмове оформлення. Вибір теми. актуальність. Новизна. Практичне значення. Об'єкт. предмет дослідження. Мета і завдання дослідження. Способи фіксації змісту джерел. Тези, анотування, план, конспект, цитата. Види учнівських письмових робіт: повідомлення, реферат, стаття, доповідь, науковий звіт. Порядок їх підготовки, вимоги до текстів. Учнівська конкурсна науково-дослідницька робота, її написання і захист. Мала академія наук України. Структура конкурсної роботи, вимоги до оформлення списку використаних джерел, посилання. Конкурс - захист - підсумковий етап роботи.

Тема 8. Ресурсне забезпечення, сучасний стан та перспективи регіонального розвитку туризму та краєзнавства В Харківській області. Природні туристичні ресурси. Демографічний потенціал регіону в контексті розвитку туризму. Інфраструктура туризму. інноваційні можливості історико-культурного туризму в Харківській області. Об'єкти туризму: археологічні, історичні, природні, місця. пов'язані з життям та діяльністю видатних осіб. Об'єкти релігійного туризму як маркери туристичної привабливості міста Харкова. Екскурсійні маршрути Харківщини. Особливості вивчення назв географічних об'єктів. Етнографічні, історичні, географічні, геологічні. Археологічні особливості рідного краю. Обгрунтування перспектив розвитку туризму та краєзнавства в Харківському регіоні.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		л	п	сем	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Розділ1. Краєзнавство як синтетична галузь знань з комплексного дослідження краю						
Тема 1. Предмет і завдання спецкурсу «Основи краєзнавчо-туристичної діяльності»	14	2	2			10
Тема 2. Розвиток краєзнавства в Україні: минуле і сучасність	18	4	4			10
Тема 3. . Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції	23	4	4			15
Тема 4. Пам'ятко-охоронна діяльність	20	2	8			10
Разом за модулем 1	*75*	*12*	*18*			*45*
Модуль 2. Методика краєзнавчо-туристичної роботи						
Тема 1. Всеукраїнські та регіональні рухи, експедиції як засіб організації шкільного краєзнавства	18	2	4			10
Тема 2. Методика підготовки учнівських дослідницьких робіт з краєзнавства	18	2	4			12
Тема 3. Туризм як складова краєзнавчої діяльності	21	4	4			13
Тема 4. Краєзнавчо-туристичні ресурси Харківщини	20	4	6			10
Разом за модулем 2	*75*	*12*	*18*			*45*
Усього годин	**150**	**24**	**36**			**90**

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і завдання спецкурсу «Основи краєзнавчо-туристичної діяльності»	2
2	Розвиток краєзнавства в Україні: минуле і сучасність	4
3	Підготовка і проведення краєзнавчої експедиції	4
4	Пам'ятко-охоронна діяльність	8
5	Всеукраїнські та регіональні рухи, експедиції як засіб організації шкільного краєзнавства	4
6	Методика підготовки учнівських дослідницьких робіт з	4

	краєзнавства	
7	Туризм як складова краєзнавчої діяльності	4
8	Краєзнавчо-туристичні ресурси Харківщини	2
9	Поточна контрольна робота	2
10	Підсумкова контрольна робота	2
	Разом	36

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Туристсько-краєзнавчий похід, екскурсія, експедиція – спільне та відмінне.	10
2	Краєзнавчі наукові товариства в Україні.	10
3	Історія мого міста, села.	15
4	Походження назв географічних об'єктів населеного пункту.	10
5	Звичаї, традиції мого краю	15
6	Типи і профілі музеїв	10
7	Виставка і виставкова діяльність	15
8	Організація роботи музеїв	15
	Разом	90

7. Індивідуальне заняття

Програмою не передбачено

8. Методи контролю

- Усне опитування (індивідуальне, комбіноване, фронтальне);
- Перевірка практичних робіт;
- Письмовий контроль ;

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота									Підсумкова контрольна робота	Сума
Розділ 1				Розділ 2						
Т1	Т2	Т3	КР	Т1	Т2	Т3	Т4	Т5		
5	5	5	20	5	5	5	5	5	40	100

Т1, Т2, Т3… – теми розділів (семінари)
КР – контрольна робота

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
	для заліку
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

11. Методичне забезпечення

1. Нємець Л.М. Лаптєв В. Г; Редін В. І. Редіна В. А. Скриль І. А. Методичні рекомендації для виконання дипломних робіт з напрямку «Туризм. Рекреація. Екскурсознавство. Економічна та соціальна географія»

12. Рекомендована література

Базова

1. Закон України "Про туризм" від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР
2. Закон України «Про музеї та музейну справу»//Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 25. – С. 565-573.
3. Закон України «Про охорону культурної спадщини»//Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 39. – С. 333-372.
4. Емельянов Б.В. Основы экскурсоведения. М., Просвещение, 1985.
5. Кострицяя М. Ю. Шкільна краєзнавчо-туристична робота / М. Ю. кострицяя, В. В. Обозний. – К.: Вища школа, 1995. – 223 с.
6. Методика историко-краеведческой работы в школе/ под ред. И. С. Борисова. – М.,1992.
7. Моя земля – земля моїх батьків; Положення про рух учнівської молоді України за збереження і примноження традицій, звичаїв, обрядів народу// Освіта. – 1991. – 24 січ.
8. Пасечный П.С. Туризм и экскурсии. М., Турист, 1982.
9. Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство. / в. С. Прокопчук. – К.: Видавництво кондор, 2011. – 338 с.
10. Строев К.Ф. Краеведение. 2-е изд., М., Просвещение, 1974.
11. Федорченко В.К. Історія туризму в Україні. К., Вища школа, 2002.
12. Шолохов В.Н. Организация и проведение экскурсий. М., Профиздат, 1965.

Допоміжна

1. ІІІ з'їзд Всеукраїнської спілки краєзнавців (29-30 квітня 2003 року): матер. І док. – К.: Академія, 2004. – 160 с.
2. Смирнов И.Г. Использование краеведческих материалов в экскурсиях. Метод.рекомендации ЦРИБ «Турист», М.. 1975.
3. Положення про всеукраїнську історико-географічну експедицію учнівської молоді «Мікротопоніми України»// Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1995. - №6. – С. 8 – 10.
4. Положення про музей при закладі освіти системи Міністерства освіти і науки України (Затв. наказом Міносвіти України 20.05.97 р. № 151) // Інформаційний збірник Міністерства освіти України . – 1997. - № 18. – С. 3 - 10.
5. Успенский В.М., Илларионова Н.В. Производственная экскурсия. Метод.рекомендации ЦРИБ «Турист», М., 1984.

13. Інформаційні ресурси

1. Все про туризм www.tourlib.columb.net.ua
2. Мир путешествий и приключений www.autdoorukrain.com
3. Мандруємо Україною www.ukrmandry.com.ua
4. Наш край www.nashkray.kiev.ua